

Plek van rendez-vous

Belevingsonderzoek Gedempte Zuiderdokken

Plek van rendez-vous

Belevingsonderzoek Gedempte Zuiderdokken

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK 1. INLEIDING	6
HOOFDSTUK 2. OPZET ONDERZOEK	8
2.1. Inleiding	8
2.2. Onderzoek transformatie	8
2.3. Breed belevingsonderzoek	8
2.4. De verbeelding	12
HOOFDSTUK 3. DE TRANSFORMATIE VAN DE GEDEMPTE ZUIDERDOKKEN E.O.	18
HOOFDSTUK 4. RESULTATEN BELEVINGSONDERZOEK	28
4.1. Inleiding	28
4.2. Het huidig gebruik van de Gedempte Zuiderdokken e.o.	28
4.3. De kernkwaliteiten van de Gedempte Zuiderdokken e.o.	38
4.4. De sferen op de Gedempte Zuiderdokken e.o.	44
HOOFDSTUK 5. SAMENVATTING	56
5.1. Inleiding	56
5.2. Gedempte Zuiderdokken: plek van rendez-vous	56
5.3. Intensief en divers gebruik van de ruimte	56
5.4. Een sterke mix aan kwaliteiten	58
5.5. Ongedwongen tussen uitersten	58
BIJLAGEN	66
Bijlage 1: Social media-monitoring 'Zuiderdokken'	66
Bijlage 2: Lijst van bevoorrechte getuigen	69
Bijlage 3: Lijst van geraadpleegde literatuur	70
Bijlage 4: Typering buurtsferen	71

Inleiding

In opdracht van AG Stadsplanning Antwerpen voerde o2 consult – in samenwerking met het Nederlandse bureau Kars Advies – een belevingsonderzoek uit naar de Gedempte Zuiderdokken en omgeving. We gingen op zoek naar de eigen identiteit en het huidige gebruik van dit stadsdeel. Wat is de typische sfeer en reputatie? Waarin onderscheiden de Gedempte Zuiderdokken en omgeving zich van andere stadsdelen? Hoe evolueerde het? En welke lessen kunnen beleidsmakers of ontwerpers hieruit trekken?

Groeten vanuit de Zuiderdokken

We voelden ons als professionele vakantiegangers op het Zuid. Een aantal dagen en avonden vertoeven en observeren, praten met passanten en bewoners levert als eindresultaat dit rapport met teksten en beelden waarbij we gretig gebruikmaken van citaten van onze gesprekspartners.

Verwacht van ons geen rapport met veel statistieken. We gaan u niet vertellen hoeveel % van de bewoners voor of tegen het heropenen van de dokken zijn. En hoeveel % van de bewoners zich kant tegen de Sinksenfoor op het Zuid. Het geven van een antwoord hierop behoort niet tot de opdracht van deze studie. Door de verscheidenheid aan ingezette methodieken en door de veelheid aan observaties en gesprekken die we voerden maken we ons sterk dat we de polsslag van het Zuid aardig

HOOFDSTUK 1

konden aanvoelen, waarbij een aantal inzichten, gevoeligheden en trends naar boven drijven.

Daarover gaat dit rapport, dat beleidsmakers en stedenbouwkundigen die zich in de toekomst buigen over deze ruimte informatie verschaft over de buurt en het stadsdeel waarin hun activiteiten zich ontplooiën. Door de vormgeving van deze ruimte en haar inrichting sturen toekomstige ontwerpers mede de toekomstige identiteit en beleving van het Zuid. Het is dan ook belangrijk dat hierbij wordt vertrokken vanuit een grondige kennis en aanvoelen van het alledaagse leven op het Zuid. Dit rapport levert daar een bijdrage toe.

Opzet onderzoek

2.1. Inleiding

Hoe en vanuit welk oogpunt kijk je naar deze ruimte? Doe je dit vanuit een helikopterperspectief met oog voor haar bijdrage tot de stad? Of vertrek je vanuit een buurtperspectief en de blik van haar bewoners en bezoekers? Je kan ook kijken vanuit de geschiedenis en wat dit nu betekent voor deze ruimte. Het viel ons alvast op dat veel geïnterviewden vooral kijken naar het deel waar nu geparkeerd wordt, waarbij de randen minder in het vizier komen. Het perspectief van waaruit je kijkt bepaalt in hoge mate wat je waarneemt. Dat geldt ook voor het kijken naar de Gedempte Zuiderdokken – een stedelijke ruimte van 840 bij 110 meter. Onze opdracht bestond er vooral in om te kijken naar de beleving van de volledige ruimte van de Gedempte Zuiderdokken mede in relatie tot de omliggende wijken Sint-Andries, Brederode en 't Zuid.

2.2. Onderzoek transformatie

Om kennis te krijgen van de ruimtelijke en sociale transformatie van dit stadsdeel raadpleegden we literatuur, bezochten we een tentoonstelling in het Zuiderpershuis en spraken we met een aantal getuigen, mensen die al langer in de buurt wonen of vroeger gewoond hebben, en vanuit hun eigen persoonlijk levensverhaal deze transformatie verwoordden. Over de transformatie van de buurt leerden we veel uit verhalen van huidige en vroegere bewoners. We zochten inspiratie bij een gids van 'Antwerpen Averechts'. We brachten huisbezoeken bij

HOOFDSTUK 2

bewoners die reeds lang in de buurt wonen en dus veranderingen zelf beleefden doorheen enkele decennia. We hadden ook een gesprek hierover – en aanschouwden het fotomateriaal van het leven rond de dokken vroeger – van een ex-schipper die nu woonachtig is in de sociale woningen van de Van Der Sweepstraat. Tijdens enkele bezoeken aan het volkscafé 'Café De Schelde' ontmoetten we bewoners en de oudere – soms ook uitgeweken bewoners – die maar al te graag herinneringen ophaalden aan vroeger en in hun woorden over de sociale transformatie van de buurt vertelden. Een van de geïnterviewden kon ons een blik geven op de alternatieve scène en hoe die een belangrijke bijdrage leverde aan het opnieuw ontdekken van de buurt. Prof. Eric Van Hooydonk informeerde ons met veel bezieling over het belang van watererfgoed voor een stad en het nog aanwezige maritiem erfgoed op het Zuid met onder meer de Scheldehangars, het Zuiderpershuis en de pakhuizen als getuigenis van een rijk verleden.

2.3. Breed belevingsonderzoek

Het dagelijkse leven observeren

Hoe leer je het gebruik, de beleving, de typische sfeer van de Gedempte Zuiderdokken en omgeving het best kennen? Wij kozen voor een intensieve onderdompeling in het 'alledaagse leven'. Met een kampeerbusje zetten we ons op het plein om te observeren, te kijken naar wat gebeurt en te registreren. Tijdens verschillende momenten en op verschillende locaties

waren we aanwezig op het terrein, om waar te nemen, de sfeer op te snuiven, het alledaagse leven op en rond het plein beter te leren kennen. Een poging om in de huid van de buurt te kruipen.

We waren met ons busje aanwezig op:

- Woensdag 30 november 2011: Waalse Kaai ter hoogte van Zuiderpershuis
- Zaterdag 3 december 2011: Waalse Kaai aan M HKA
- Dinsdagvoormiddag 6 december 2011: Vlaamse Kaai aan het Regenboogpark
- Zaterdag 10 december 2011: Vlaamse Kaai middenstuk
- Zondagmiddag 18 december 2011: Sint-Andries
- Vrijdag 16 december 2011 tenslotte vertoefden we op de kerstmarkt Brederode

Tijdens deze 'kampeersessies' legden we huisbezoeken af bij bewoners en bezochten we horecazaken, van bruine kroeg tot trendy cocktailbar, van volkscafé tot pittabar. We deden dit omdat horeca belangrijk is voor de Gedempte Zuiderdokken en omgeving en omdat we op die wijze spontaan gesprekken konden aanknopen met uitbaters, bezoekers, de sfeer proeven en onze belevingen vervolledigen.

We spraken mensen aan op straat, speelterrein en parkeerterrein, en wie aanschoof bij de bakker of het M HKA. Ouders die toekijken op hun spelende kinderen, een Turkse man die de

krant leest op de bank van het speelterrein, een kantoorwerker die even verpoost, Nederlandse bezoekers klaar voor een dagje shoppen in Antwerpen. Met wie parkeert of zich met een rollator een weg baant doorheen de ruimte. Van waar komen ze? Welk is het doel voor het bezoek aan het Zuid? Soms reageerden mensen weigerachtig en kortaf, maar meestal was het de aanleiding voor een leuk gesprek en verhaal.

Bevoorrechte getuigen

We spraken met een brede waaier van 'bevoorrechte getuigen'. Bevoorrechte getuigen zijn mensen die de Gedempte Zuiderdokken en omgeving goed kennen omdat ze er al lang wonen, werken of vanuit hun professionele activiteiten ons een goed beeld kunnen verschaffen over het leven in dit stadsdeel. We praatten met gesprekspartners die elk vanuit hun invalshoek en kennis een deel van het puzzelstuk konden invullen. Zo leerden we de Gedempte Zuiderdokken en omgeving beter kennen via horeca-uitbaters, de musea en culturele instellingen, de buurtcomités, de sociale huisvestingsmaatschappij, Watererfgoed Vlaanderen, Voka, HORECA Antwerpen en de handelaars rond de dokken.

Focusgroepen

Via focusgroepgesprekken verdiepten we ons in de blik van bepaalde groepen. Hoe mensen het wonen in de buurt beleven? Welke verwachtingen ze koesteren voor het buurtleven? Welke

routes ze afleggen en op welke plaatsen ze vaak komen of daarentegen liever mijden? Wat de Gedempte Zuiderdokken en omgeving betekenen voor hun dagelijkse leven.

Er vonden focusgesprekken plaats met:

- Bewoners sociale huisvesting Van der Sweepstraat (12 januari 2012)
- Bewoners Brederodewijk (12 januari 2012)
- Bewoners Sint-Andries (25 januari 2012)

Identiteitsessie

Zondag 19 februari 2012 vond de identiteitsessie plaats met als doel onze voorlopige analyse te verfijnen en scherper in beeld te krijgen hoe bewoners en ondernemers de Gedempte Zuiderdokken en omgeving beleven. In drie groepen werden vragen behandeld over het favoriete plein, het in kaart brengen van plekken en looproutes, het inventariseren van kwaliteiten, het huidige gebruik en de kernwaarden.

Met deze combinatie van werkvormen bereikten we verschillende doelgroepen en deelgebieden.

Internetsearch

Met behulp van www.topsy.com -- gericht op zoeken in social media -- is gezocht op het woord 'Zuiderdokken'. Een sterk on-

derscheidend woord, dat relevante treffers oplevert. Gezocht is in de periode t/m 29 november 2011. Daarnaast is gezocht op de facebook-pagina van Open Zuid Open, vereniging van buurtbewoners, galeristen, musea en handelaren die o.a. opkomen voor het heropenen van de Gedempte Zuiderdokken. Topsy.com geeft 'all time' 47 treffers. De meest relevante zijn opgenomen in de bijlage 1, aangevuld met relevante uitspraken op de Facebook-pagina van Open Zuid Open.

Hierbij valt op dat in de publieke opinie de voorstanders van het openmaken van de dokken actief naar buiten komen. Andere geluiden en argumenten komen met name in reactieve zin over het voetlicht: als het geluid van 'de man in de straat', opgetekend door journalisten, of als reactie onderaan artikelen in de digitale versies van de officiële kranten.

2.4. De verbeelding

De verbeelding van sferen en beleving van de Gedempte Zuiderdokken en omgeving vindt de lezer hierbij terug in foto's en tekeningen opgenomen in dit rapport. De fotocollages geven respectievelijk een beeld van het gebruik, de kwaliteiten, de sferen en de kernwaarden van de Gedempte Zuiderdokken. De tekeningen geven een impressie van de resultaten van de identiteitsessie. Tevens wordt een videoart-impressie gemaakt waarin de resultaten filmisch worden samengevat.

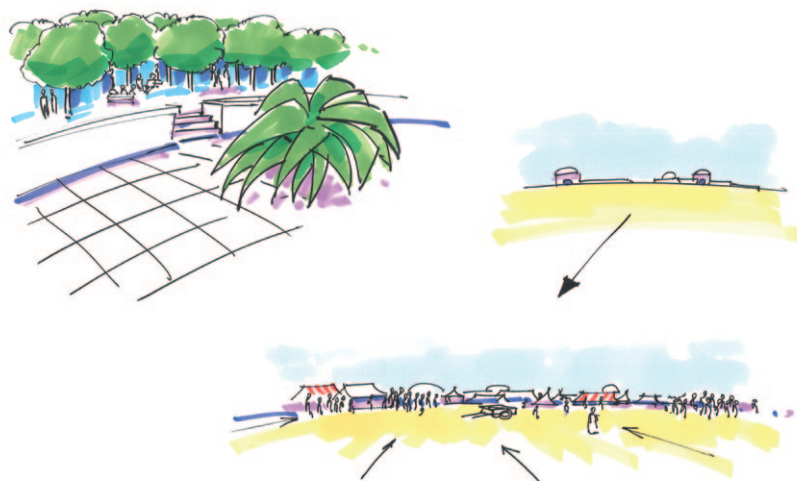

Schema

DOELGROEP	WIE?	MUSEUM- SITE	ZUID	SINT-ANDRIES	BREDERODE	HOE?
HORECA	Meerdere horecazaken Davy Brocatus van Horeca Antwerpen		X	X		Interviews aan huis en straatinterviews, Informele gesprekken Observatie, Bevoorrechte getuigen
HANDELAARS/WINKELS	Unizo,Tabakszaak, Blauwe Hond, Bakker Delafaiile, Groenteboer, Fietshandel, Waalse Kaai, Designwinkels, Krantenwinkel		X			Interviews
BEWONERS		X	X	X	X	Straatinterviews, Huisinterviews, Focusgroepen, Internetsearch
COMITÉS	Open Zuid Open, Zuidercomité, Stuurgroep Sint-Andries, Lambermontmartre	X	X	X	X	Interview, Huisbezoeken, Internetsearch
EVENEMENTEN	Peter Vindevogel (evenementencel Stad Antwerpen)		X			Interview
GALERIJEN	Campo		X			Interview
TRANSFORMATIE	Antwerpen Averechts Bewoners					Interview
MUSEA/CULTURELE INSTELLINGEN	Paul Huvenne (KMSKA), Zuiderpershuis M HKA, Fotomuseum	X	X			Interview
BEZOEKERS/PASSANTEN		X	X	X	X	Straatinterviews, Internetsearch
PARKEERDERS			X			Straatinterviews
KINDEREN - OUDERS	Gebruikers speelpleinen		X			Straatinterviews
BEDRIJVEN	Voka, Luc Luwel					Interview
WATERERFGOED VLAANDEREN	Prof. Van Hooydonk					Interview

Uw favoriete plein in de wereld

Peter gr.4 Ver.1

Marc gr.4 ver.1

Uw favoriete plein in de wereld

Ludovic p. 3 v. 8.1

Het transformatieverhaal van de Gedempte Zuiderdokken en omgeving

Mijlpalen in de evolutie van het Zuid

Waar begint een historiek van het Zuid? Dit rapport heeft niet tot doel een historische reconstructie te maken, maar een situering van het Zuid en haar verleden is nodig om de beleving en huidige identiteit te kunnen plaatsen. In het stedelijk weefsel van het Zuid zitten immers meerdere lagen van verhalen over stadsdeel en stad.

Zuidkasteel

Ongeveer op de plaats van de huidige Gedempte Zuiderdokken ligt eeuwenlang het Zuidkasteel. Een militair verdedigingswerk, een jaar na de beeldenstorm van 1566 gebouwd door de Spanjaarden. De burcht dient een dubbel doel: de stad loyaal houden aan het Spaanse gezag, en indringers buiten de muren houden. Het bastion is geïntegreerd met de stadsmuren uit de periode 1542-1548.

Om een vrij schootsveld te houden mag er rond het fort en direct buiten de stadswallen niet worden gebouwd. In 1859 verandert de militaire doctrine en besluit de staat een moderne fortificatie op ruimere afstand van de stad te bouwen: de Brialmont-omwalling. Dit maakt de sloop van het Zuidkasteel en de oude 16e eeuwse omwalling mogelijk. Antwerpen krijgt ruimte voor stadsuitbreiding.

Projectontwikkeling

In 1869 verkoopt de staat de gronden van het Zuidkasteel aan een ontwikkelaar. Van het gebied is volgens afspraak 49 hectare bestemd voor havengerelateerde bedrijvigheid, 10 hectare voor een te bouwen station, en de rest voor woningbouw. De sloop van het Zuidkasteel vangt aan in 1874. Een jaar later is het definitieve stedenbouwkundig plan gereed voor het gebied tussen ruwweg de Schelde en de huidige Brederodestraat, Kronenburgstraat en het voormalige Zuidstation.

Doel is op 't Zuid een subcentrum te maken, om het bestaande stadscentrum te ontlasten. De oostkant wordt woongebied, volgens een Haussmann-achtige stadsuitleg met zichtassen gericht op belangrijke gebouwen. Het Museum voor Schone Kunsten en het Museum voor Koloniale Wetenschappen (nu de tolkenschool) werden in die tijd gebouwd en zijn getuigen van de Belle Epoque, de statige Lambermontplaats en het standbeeld dat naar welvaart en rijkdom verwijst, maar ook het Zuidstation en de Hippodroom dateren uit die periode.

Bewoners spreken nog over 'Petit Paris', en dat geeft een sfeer en uitstraling waar het Zuid nog steeds de vruchten van plukt. De westzijde wordt bedrijventerrein voor vooral havengebonden bedrijvigheid. Er komen drie dokken voor binnenvaartschepen die via de Zuiderluis naar binnen varen.

De Amerikalei, de Scheldekaaien, de Boeksteeg die verbreed wordt tot Nationalestraat, en tramlijnen verbinden het nieuwe gebied met de oude stad. De Scheldeoever wordt recht getrokken en er worden kaaien aangelegd voor het gemakkelijk laden en lossen van zeeschepen. In 1882 zijn deze Scheldewerken klaar.

Bebouwing

De dokken worden gegraven, straten aangelegd, de ruimte tussen de straten verkaveld. De kavels worden verkocht, en het is aan het particulier initiatief om er op te bouwen. In de loop van decennia wordt het gebied langzaam volgebouwd met woonhuizen (oost) en bedrijfsgebouwen (west). De overgangen tussen het bewoonde deel en het meer industriële karakter rond de dokken kan je nu nog steeds aflezen uit het straatbeeld, zoals bijvoorbeeld in de Museumstraat. Alhoewel deze breuklijnen tussen wonen en werken sterk vervaagd zijn.

Lange tijd blijft er veel ruimte braak liggen. Het Zuid is de ontvangstruimte voor de wereldtentoonstellingen van 1885 en 1894 (en verder zuidwaarts aan 't Kiel, in 1930).

De wijk staat bekend als 'Hotel Het Zuid', waar mensen aan de onderkant van de samenleving vaak niet langer dan enkele dagen of weken in hetzelfde huis wonen. Velen proberen hier een café, herberg of andere nering op te zetten. Cultuur krijgt een plaats in de wijk door de bouw van het Museum voor Schone Kunsten, met daartegenover het Hippodroom, een enorm theater voor veelal volksvermaak zoals circus, bokswedstrijden en revues.

Dokken

In 1881 worden de drie dokken opgeleverd: van noord naar zuid het Kooldok, Schippersdok, Steendok. In de dokken liggen binnenvaartschepen en soms kleine zeeschepen. Aan de kaaïen liggen goederen opgeslagen. Vanuit het Zuidstation komen dagelijks dokwerkers de stad binnen. Rondom de dokken ontstaat een florerende volkswijk waar wonen, bedrijvigheid en ontspanning in de vele cafés door elkaar lopen.

Vanuit de dokken worden via de binnenwateren verbindingen onderhouden met tal van Belgische en buitenlandse steden. Vanuit het Zeeuwse Yerseke komen mosselschuiten hun waar in Antwerpen verkopen. Langsheen de dokken verrijzen pakhuizen voor opslag van goederen. In de Riemstraat komt een nieuwe vismijn, er komt een suikerfabriek, een fabriek voor groenteconserven. Het Zuiderpershuis levert via een leidingstelsel waterdruk dat kranen, sluizen en andere machines in beweging zet.

Oudere bewoners kijken weleens nostalgisch terug op die periode en vertellen verhalen over 'vaatjesklikkers' die restanten van bier uit de biervaten haalden, over de bananenboten en ook de mosselschuiten nabij de Vismijn.

Het Zuidstation vormt de toegangspoort voor havenarbeiders en verwerkt ook goederen. Hiervoor wordt de spoorlijn via de Scheldekaaïen naar het noorden door getrokken.

Transformatie van infrastructuur – demping van dokken

De vismijn sluit in 1958. Het Zuidstation wordt in 1965 afgebroken, en de spoorinfrastructuur eromheen wordt later vervangen door de spaghettiknoop van op- en afritten naar en van de E19 en de Kennedytunnel.

De Zuiderdokken worden in 1968/1969 gedempt. Ze worden een parkeerplaats voor vrachtwagens gelinkt aan de nabijheid van de Ring en bieden plaats aan de Sinksenfoor, die daarvoor alternerend op de Italiëlei en de Amerikalei had gestaan. Van 1969 tot 1973 staat de vroegmarkt met groenten en fruit op de Zuiderdokken, om daarna naar het Kiel te vertrekken. De Hippodroom wordt in 1973 afgebroken.

Na de demping

De demping van de dokken vormt de start van een negatieve spiraal. De wijk boert achteruit door het verdwijnen van de aan de dokken gerelateerde bedrijvigheid en daarbij horende levendigheid. In 1970 is 10% van de woningen onbewoond. Na de demping waren er plannen om van de omgeving van de Zuiderdokken een groot administratief centrum te maken. Het Hof van Beroep is daar een uitvoering van.

In de jaren zeventig doen Turkse en Marokkaanse families hun intrede in deze goedkope buurt. Een buurt waar armoede troef was, leegstaande pakhuizen in verval, soms werden hier goedkope kamers verhuurd aan lage inkomensgroepen. Een verlopen buurt met veel magazijnen, garages, een buurt

met vergane glorie. In die tijd was het Zuid nog de plaats voor buurtwerk en sociale initiatieven.

"Vroeger was het Zuid de laatste plek waar je ging wonen"

In de jaren tachtig komt er een kentering. Kunstenaars ontdekken de wijk en organiseren manifestaties (Fabriek 88, Bunker 91,...). Bekende muzikanten speelden in half gesloopte fabrieksgebouwen, de Internationale Nieuwe Scène vestigt zich in het Zuiderpershuis dat zich vanaf 1993 ontwikkelt tot een centrum voor theater en wereldmuziek. In 1985 vestigt zich aan de kaaien het Museum voor Fotografie, en in 1987 in de Leuvenstraat het Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA).

In de slipstream van deze cultuurcentra vestigen zich in de goedkope en grote panden kunstenaars met hun ateliers, nadien gevolgd door de galleries, kunstveilinghuizen en vanaf midden jaren negentig ook design-meubelwinkels en horeca-zaken. Recenter zien we de vestiging van 'betere' levensmiddelenzaken. Door particuliere investeringen knapt dit deel van 't Zuid zienderogen op.

Sociale transformatie

Vanaf de jaren '90 en sterker nog vanaf de jaren 2000, komen er duurdere appartementen en lofts in de gerenoveerde pakhuizen. Er vestigt zich een rijkere bevolkingsgroep. In de gesprekken en de beeldvorming over 't Zuid hoor je regelmatig verhalen opduiken van een vroeger nog volkse wijk die stilaan wordt overgenomen door rijke yups.

"Vroeger was het nog gezellig en we kenden onze burens, de mensen die nu in de appartementen en lofts wonen kennen we nauwelijks". Ook in volkscafé De Schelde leeft dit gevoel. Zij verwoorden het als volgt: *"De 'locals' verdwijnen hier en met die rijke bewoners kunnen wij niet praten".* Zij herkennen niet langer hun vertrouwde eigen buurt. Volgens de uitbater van een lokale winkel komen er nu blasé mensen. *"Ze moeten perse hun Porsche voor het terras parkeren, en als er een rij in mijn zaak staat en ze stappen binnen, dan dringen ze voor en willen gelijk geholpen worden, daar trap ik niet in."*

Dit is één manier van kijken naar de buurt en haar sociale transformatie, waarbij vooral de extremen in de verf worden gezet. Andere gesprekspartners gaan resoluut in tegen dit beeld en imago dat op het Zuid wordt gekleefd en dat te éézijdig wordt beschouwd. Er is nog een sociale mix en dat is een grote troef voor het wonen op het zuid.

"Het grootste misverstand is dat het een trendy wijk zou zijn. Dat is het niet. Het is al jaren een organisch gegroeide, niet-hippe wijk." (identiteitssessie).

Het is de middenklasse die bepalend is geweest voor de heropleving van het Zuid. Het Zuid was een plek met veel ruimte en mogelijkheden, en de strijd om deze ruimte en de invulling van die mogelijkheden is aangegaan vanuit private initiatiefnemers en ook kunstenaars. De huidige structuur wordt dan ook vooral gedragen door de middenklasse op en rond de Gedempte Zuiderdokken en de omliggende straten. En minder door het van oudsher volkse deel van de bevolking en de groep rijke inkomens, die zich de afgelopen jaren in de buurt heeft gevestigd. Het Zuid is ten slotte ook geëvolueerd naar een uitgaansbuurt waar ook 's avonds en 's nachts veel in beweging is. Maar mensen wonen heel graag op het Zuid, het basisgevoel is positief.

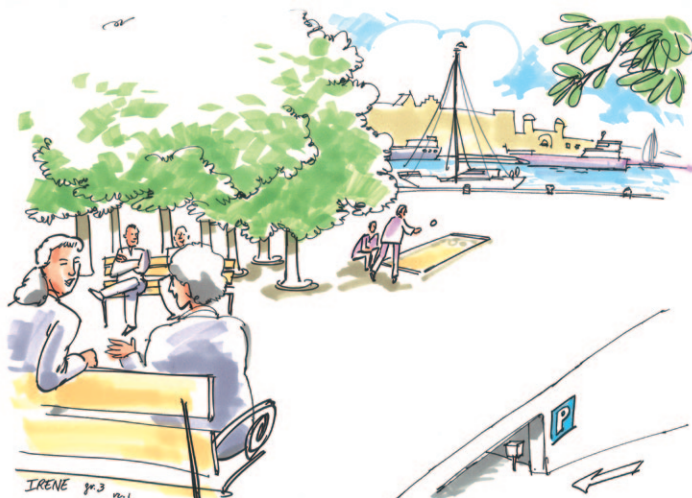

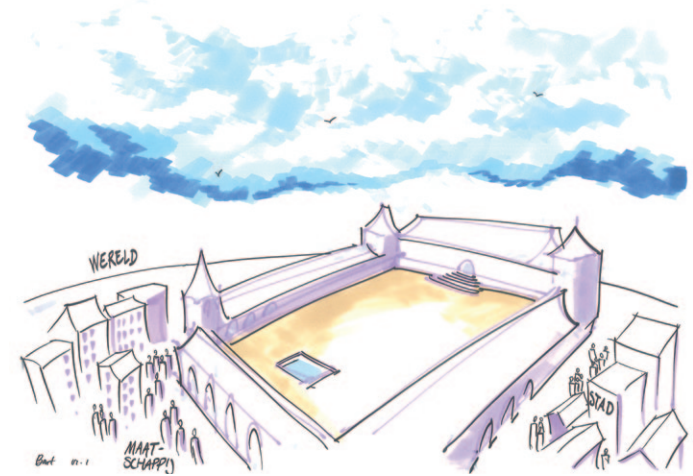
Het grootste misverstand is dat het een trendy wijk zou zijn. Dat is het niet.

DEELNEMER IDENTITEITSESSIE

Uw favoriete plein in de wereld

Uw favoriete plein in de wereld

Resultaten belevingsonderzoek Gedempte Zuiderdokken en omgeving

4.1. Inleiding

Het breed opgezet onderzoek met observatie, internetsearch, straatinterviews, huisbezoeken, focusgroepgesprekken en identiteitsessie geeft ons een inzicht in het huidige gebruik, de kernkwaliteiten en de beleving van de Gedempte Zuiderdokken en omgeving. Hieronder wordt dit opgedane inzicht per aspect beschreven en verbeeld.

4.2. Het huidige gebruik

Het is een stedelijke ruimte met een buurtfunctie

De ruimte functioneert als een stedelijke ruimte, die óók door de buurt wordt gebruikt. Het is een ruimte voor de stad, naar functies en gebruik, uitgaansleven, evenementen, horeca, cultuur, parkeren, mode, designwinkels, etc. Maar het is ook een ruimte voor de buurt om te spelen, de hond uit te laten, om er te eten en drinken in de verschillende gelegenheden, te winkelen, je auto te parkeren. Het is in de eerste plaats een stedelijke ruimte, en omdat het functioneert als stedelijke ruimte kan het ook een rol opnemen als ruimte voor de buurt. Beiden vullen mekaar aan, maar dit samenspel tussen stedelijke functie en buurtfunctie roept tegelijk spanningen op. Horeca en evenementen verplaatsten zich deels van Grote Markt en omgeving naar de Zuiderdokken. Zeker de druk van

evenementen ligt voor vele bewoners en lokale ondernemers te hoog. *"De Gedempte Zuiderdokken zijn een wingewest. Een dumping plaats voor evenementen."* (identiteitsessie)

Intensiteit en divers gebruik van de ruimte

Het gebruik van de ruimte is divers. De noordzijde kent een intensiever gebruik dan de zuidzijde. De meeste winkels en horeca concentreren zich langs de Vlaamse Kaai. De kant Waalse Kaai wordt meer gebruikt door kantoorwerkers en zakelijk verkeer (parkeren, kantoren, horeca).

Er is een belangrijk verschil tussen de randen van de ruimte en het middengebied. Het middengebied wordt intensief gebruikt door parkeerders (personeel van bedrijven uit de buurt, klanten, bewoners, toeristen) en uiteraard voor evenementen. 's Nachts is het middengebied een zwart en donker gat en daar rond verlichte panden en historisch maritiem erfgoed als decor.

Binnen- en buitenring

In gebruik en beleving zien we een binnenring en een buitenring die met mekaar in interactie treden. De binnenring wordt nu gebruikt voor parkeren, evenementen en als speelruimte en buurtpark. De buitenring herbergt wonen, horeca, kantoren, galerijen en cultuurinstellingen. Deze buitenring is in hoofd-

zaak ingevuld vanuit het private initiatief.

Het contrast tussen het chaotische en niet-gereguleerde van de binnenring – de Gedempte Zuiderdokken en het 'over-gereguleerde' van de buitenring (de Vlaamse en Waalse Kaai) is een bron van frustratie bij een deel van de handel en horeca langs de Gedempte Zuiderdokken. *"ik wil de sfeer van mijn zaak meer naar buiten brengen, maar er mag niks, we mogen niet eens een loper op straat leggen, geen muziek laten klinken niks."* (uit een interview met uitbater van designzaak).

Een veelheid aan verschillende activiteiten en doelgroepen

Er vinden veel verschillende activiteiten in de ruimte plaats: wonen, werken, spelen, cultuur beleven, evenementen bezoeken, winkelen, eten en drinken, en parkeren. Het zijn veel verschillende doelgroepen die deze activiteiten verrichten en/of er gebruik van maken: bewoners, toeristen, bezoekers van de culturele instellingen, mensen uit de omgeving van Antwerpen, werkers, zakenlui, volkse mensen, studenten, mensen met een laag, midden- en hooginkomen, etc. Het is een bijzondere mix van activiteiten en doelgroepen.

Wonen: goedkoop en duur

De Gedempte Zuiderdokken en omgeving zijn uiteraard een plaats waar mensen wonen in een divers palet aan woontypes en onderscheiden woonbuurten. Je vindt hier in de directe omgeving sociale woningen aan de Van Der Sweepstraat en

Waalse Kaai. Er zijn de gerenoveerde pakhuizen omgevormd tot appartementen en lofts langs de Vlaamse en Waalse Kaai. In de zijstraten vind je statige herenhuizen maar ook steeds meer appartementen. Er wonen mensen met een laag inkomen en mensen met een hoog inkomen. De grootste groep is echter de middenklasse, die dan ook de drager is van de sociale structuur in het gebied.

Werken: kantoren en detailhandel

Het is een bedrijvige buurt met een grote mix aan werkactiviteiten: horecazaken, winkels, cultuurhuizen en havengerelateerde kantoren langs de kaaieën en het Hof van Beroep aan de Waalse Kaai. De werkenden maken gebruik van de mogelijkheden van de ruimte: parkeren in het middengebied, eten en drinken in de horecagelegenheden, boodschappen doen in de winkels.

Spelen: in noord en zuid

Zowel aan de noord- als aan de zuidzijde van de ruimte zijn er speelplekken. De speelplek aan de noordzijde – het Regenboogpark – wordt als positief ervaren en veel gebruikt door de buurt, scholen en een ziekenhuis verder weg, maar ook door veel mensen uit Sint-Andries en de binnenstad. Aan de zuidzijde bevindt zich eveneens een speelplek en basketbalveld, waar vooral jongeren sporten, en waar bewoners de hond uitlaten op de hondenweide.

**Aan de zuidkant heb je de speelplek met
vooral Turkse jongeren. De vrouwen
reinigen daar hun tapijten in de zomer.**

DEELNEMER IDENTITEITSESSIE

WANDELROUTE SCHELDE

LOPEN EN FIETSEN

PARKEREN

BEZOEKEN EVENEMENTEN

REIZEN MET OV

WINKLEN

ETEN EN DRINKEN

BEZOEKEN CULTUUR

SPELEN

HONDEN UITLATEN

HOOPSTRAAT
RIJKSTRAAT
KLOOSTERSTRAAT
SCHELDESTRAAT
NIMMEGENSTRAAT
LEUVENSTRAAT
COCKERELKANAAL
WARENSTRAAT
LUKSTRAAT
IJZEREEN POORTKANAAL
VISSERSKANAAL
LAFENSTRAAT
VERVIERSTRAAT
DE GERULCKENKANAAL
SCHALIENSTRAAT
NAMENSTRAAT
VAN DER SWEEFSTRAAT
WAALSKANAAL
VLAAMSKANAAL
GILLIS PLAATS
VLAAMSKANAAL
DE BURBURESTRAAT
VRIJSTRAAT
VERSCHANSINGSTRAAT
KASTEELSTRAAT
LEOPOLD DE WAELESTRAAT
GRAF VAN HORNESTRAAT
ADMIRAL DE BOSSCHSTRAAT
NIEUWSTRAAT
AMERIKALEI
DINHOEST
EMILIE BANNINGSTRAAT
PACIFICATIESTRAAT
GUZELARSTRAAT
VLAAMSKANAAL
GENT PLAATS
JULIUSDEER INWANT
MUSEUM VAN SCHONE KUNSTEN
BEELDHOUEVERSTRAAT
LEOPOLD DE WAELE PLAATS
MUSEUMSTRAAT
VORSTERMANSTRAAT
VERLATSTRAAT
VLAAMSKANAAL

Cultuur beleven: van multicultureel tot westerse moderne kunst

"Het culturele aanbod in deze buurt vind ik fantastisch."

Het Zuid onderscheidt zich van andere stadsdelen als wijk van beeldcultuur. Je vindt hier binnen een beperkte actieradius het Fotomuseum, het Filmhuis, het Museum voor Hedendaagse Kunst (M HKA) het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten (KMSKA) en verder ook cultuurcentra zoals het Zuiderpershuis en de Monty. In het kielzog van deze musea en cultuurinstellingen vestigden zich aan of in de omgeving van de Gedempte Zuiderdokken, en de omgeving van het KMSKA horecazaken, galerijen, en recenter ook modezaken (An De Meulemeester in de Verlatstraat).

Evenementen bezoeken: kleine en grote

Een grote open ruimte op die locatie en goed bereikbaar, leent zich voor stedelijke evenementen, met de Sinksenfoor als belangrijkste, maar ook meest in vraag gestelde evenement. We hebben zowel voor- als tegenstanders ontmoet. Het gaat dan niet enkel om stijl: *"dit type van activiteit en het publiek dat ze bereiken hoort niet langer bij deze woonbuurt"*, maar ook om de overlast en hoe die anders is van karakter dan vroeger. Sommige van onze gesprekspartners voelen de overlast heel fysiek aan.

"De foor werkt op de zenuwen, ik voel het aan mijn bloeddruk, na twee weken is het echt niet meer te houden. Je kan niets

doen, je kan geen venster open zetten, geen televisie kijken, geen bezoek ontvangen,..."

Maar evengoed heeft de Sinksenfoor zijn verdedigers en zijn er mensen die zeggen dat het hen niet echt stoort of herleiden ze het tot gezeur van mensen die neerkijken op het publiek dat naar de foor komt. *"De foor is hier gekomen in de jaren '60, dit hoort bij de wijk, mensen die tegen zijn, zijn hier nadien komen wonen"*. Ook bij de horeca zijn er verdeelde meningen. Sommige zaken zijn pro foor omdat ze in die periode een veel grotere omzet kunnen realiseren, anderen zijn juist in die periode gesloten. Verschillende gesprekspartners merken op dat met de strengere reglementering van het muzieklawaai de situatie opmerkelijk verbeterd is.

Kleinschalige evenementen op schaal van de buurt vinden er nauwelijks plaats. Peter Vindevogel van de evenementencel van de Stad Antwerpen bevestigt dat er in de buurt van de Gedempte Zuiderdokken in tegenstelling tot andere buurten, denken we maar aan Sint-Andries en de Brederodebuurt, weinig buurt- of straatcomités actief zijn. Het is geen buurt met veel straatfeesten.

Winkelen: van design tot fietsen

Je vindt hier een diversiteit aan winkels, zowel winkels voor de buurt (bakker, groentewinkel, krantenwinkel) als handelszaken met een regionaal bereik. Misschien is de nieuwe aanpak

van de Blauwe Hond wel tekenend voor wat zich in de buurt afspeelt. Deze traditiezaak, die alles aan te bieden heeft voor wie zijn woning renoveert, verhuisde de grotere of zwaardere materialen naar hun magazijn te Hoboken. Zoals de uitbater ons vertelde en we ook kunnen lezen op hun website is het aanbod in de Scheldestraat nu meer gericht op de bewoners uit de omgeving die te voet of per fiets hun spullen komen halen. Het gaat dan om eerder kleiner materiaal dat renoveerders nodig hebben voor hun woning. Aan de Vlaamse Kaai is er banketbakkerij Delafaille, eveneens een traditiezaak met vestiging in Schoten. Op 17 maart 2010 openden zij een vestiging op de hoek van de Vlaamse Kaai en de Museumstraat, met naast bakkerij ook een koffiebar. Volgens de uitbaters een goede keuze. De komst van de Delhaize was destijds voorwerp van buurtprotest, maar nu manifesteert deze supermarkt zich als een belangrijk oriëntatiepunt en ontmoetingsplaats voor de buurt. Door het aanbod aan grote ruimtes kregen we langs de Vlaamse Kaai een invulling met verschillende grootschalige zaken voor meubeldesign en interieurinrichting.

Eten en drinken: alles aanwezig

Zowel aan de Waalse als aan de Vlaamse Kaai zijn veel horecagelegenheden. De doelgroepen die door hen bediend worden zijn heel divers: kantoorbedienden, buurtbewoners, toeristen, bezoekers uit de provincie en de Antwerpse rand-

gemeenten, volkscafés waar de oorspronkelijke bewoners mekaar ontmoeten, bars voor een beter publiek, een frituur, pittazaken, driesterrenrestaurants. Er is een segregatie; veel horecagelegenheden hebben hun eigen onderscheiden doelgroep als klant.

De horeca concentreert zich het sterkst in de middenstukken van Vlaamse en Waalse Kaai. Soms is horeca meer extravert en naar buiten gericht, sommige restaurants liggen wat opvallend weggedrukt en zijn intraverter. Langs de zijde van de Waalse Kaai zijn een aantal danscafés gevestigd.

Parkeren: toeristen en buurtbewoners

Het plein fungeert als één grote parkeerplaats. Wij merkten verschillen in het parkeergebruik tussen weekdays en weekend en tussen dag en nacht. In de weekends en de avonden wordt eerst geparkeerd aan de noordzijde en naarmate de plaatsen bezet zijn verschuift het parkeren naar de zuidzijde. Parkeerplaatsen worden eerst ingenomen aan de zijde Vlaamse Kaai om dan uit te wijken naar de zijde Waalse Kaai. Dit stelden we vast als een typische beweging tijdens de weekends en avonduren. Tijdens weekdays is er een veel meer gelijkmatige beweging.

"Ge doet met de Zuiderdokken wat ge wilt maar parkeren moet blijven, mensen met geld komen met de auto en niet met de bus." Het parkeren gebeurt vrij chaotisch, zonder duidelijke belijningen of structuur. Veel bezoekers parkeren hier hun wagen

**In heel het gebied zit veel cultureels
achter de gevel.**

DEELNEMER IDENTITEITSESSIE

om vervolgens naar de binnenstad te trekken, voor hen is dit een 'goedkope randparking' voor het stadscentrum. We telden op een zaterdag 1 op de 10 Nederlandse nummerplaten, en het plein is meer dan een plaats om de auto achter te laten, tegelijk ook een plaats van afspraak.

"Dit is een braakliggend stuk stad waar niks mee gebeurt, nabij de Schelde en dicht bij het centrum. Met zo een locatie is toch veel meer mogelijk dan enkel een lelijke parking."

Een scala aan verschillende ontmoetingen

De diversiteit aan activiteiten in combinatie met de verscheidenheid aan doelgroepen zorgt voor talloze verschillende soorten ontmoetingen in deze ruimte. Enkele plekken van ontmoeting die we leerden ontdekken tijdens onze zoektocht zijn o.a.:

- Het middenstuk als parkeerterrein, maar ook als afspraakplaats voor Antwerpenaren uit de randgemeenten die de stad bezoeken.
- De Delhaize in de Museumstraat, opvallend regelmatig vermeld tijdens interviews.
- De vele andere kleinere handelszaken zijn plekken voor ontmoeting voor de bewoners uit de buurt en voor de forenzen. Heel het middenstuk van de Vlaamse Kaai kent een intens gebruik van bewoners, bezoekers, wandelaars,... In de weekends is dit nog opvallender aanwezig.

- Trappen van het museum voor schone kunsten (veel jongeren).
- Speelpleintjes op de dokken, aan de zuidzijde eerder jongeren/pubers en aan de noordzijde (Regenboogpark) kinderen en peuters met hun ouders of grootouders. Dit pleintje functioneert niet alleen voor de directe omwonenden, ook mensen uit de binnenstad ontmoeten we hier. Er is weinig groen en speelruimte voor wie met kinderen in de binnenstad woont, en dit behoort dan tot één van de mogelijkheden. Ook enkele lagere scholen uit de buurt maken van deze ruimte gebruik. Ook voor de mensen van Sint-Andries is dit speelpleintje belangrijk (cfr. focusgroep Sint-Andries).
- *"Aan de zuidkant heb je een speelplek met vooral Turkse jongeren. De vrouwen reinigen daar hun tapijten in de zomer."* (identiteitssessie).
- De talrijk aanwezige horeca met elk hun eigen publiek: 't Soetbrood voor het kantoorpersoneel, café De Schelde als volkscafé. Dit café is tegelijk het vroege (6 uur) vertrekpunt voor dokwerkers en een ontmoetingsplaats van oudere volkse bewoners. In 'La Suite' aan de Waalse Kaai oogt het allemaal zakelijker, hier komt de betere Belg (aldus één van onze gesprekspartners). Entrepot du Congo is een begrip, veel mensen die hier komen eten, in het weekend veel Nederlanders, een plaats ook waar je bekende Vlamingen uit de cultuurwereld tegen het lijf loopt. Maar dat geldt evenzeer voor De Nieuwe Linde en zeker voor de Hopper. In Farine

Food kom je in een huiselijke sfeer, met de klanten keuvelend rond 1 grote gesprekstafel.

- De tuin van het KMSKA als een park voor de buurt.
- De schoolpoorten.
- De pleintjes (aan Vismarkt, Sint-Andriesplaats).

Looproutes

Vanuit de Gedempte Zuiderdokken herkennen we vaste wandelroutes en stromen, georiënteerd op het stadscentrum. Het is een plein met overwegend vaste gebruikers die de routes kennen met herkenbare looppatronen. De meest gebruikte verbindingroute voor wandelaars en fietsers loopt via Riemstraat – Kloosterstraat of Nationalestraat. Opvallend hierbij is dat de Schelde minder of niet wordt gebruikt als verbindingroute, tenzij om te genieten van het zicht en de nabijheid van de Schelde. De Museumstraat is een belangrijke oost-west route. De Scheldestraat vormt de belangrijkste verbinding met de Schelde. Opvallend ook dat gebruikers deze plek niet altijd ervaren als de stad, maar de rand van de stad.

"Als ik naar 't stad ga." (uitspraak van bezoekers/bewoners als ze van de Zuiderdokken naar het stadscentrum gaan).

Oriëntaties naar en vanuit de Gedempte Zuiderdokken

Opmerkelijk is dat de buurten Sint-Andries en Brederode relatief weinig gebruik maken van de voorzieningen op de

Gedempte Zuiderdokken. Bewoners van Sint-Andries gaan wel naar de foor (focusgroep Sint-Andries).

Toen de dokken nog open waren was er een sterke band tussen de dokken en de Schelde, fysiek en mentaal. Bewoners flaneerden langs de Schelde. Uit ons onderzoek onthouden we dat de oriëntatie op de Schelde nu veel minder sterk aanwezig is en ook veel minder wordt gebruikt als verbinding met het stadscentrum. Ondanks haar nabijheid behoort de Schelde weinig tot de mentale map van de bewoners. De band met de Schelde en de bedrijvige havenactiviteiten voel je nauwelijks, enkel nog aan de zuidwestkant voel je de aanwezigheid en zie je containers.

Mensen uit de Brederodewijk spreken over de Gedempte Zuiderdokken en omgeving als een 'chique buurt', waar ze niet zoveel mee te maken hebben (focusgroep Brederode). De buurt heeft veel nood aan groen en dat hopen ze in de toekomst hier wel te kunnen vinden, maar de oriëntatie vanuit de bewoners van de wijk Brederode op de Gedempte Zuiderdokken blijft miniem.

4.3. Kernkwaliteiten van de Gedempte Zuiderdokken

Inleiding

In het belevingsonderzoek is ook gevraagd naar wat de kwaliteiten zijn van de Gedempte Zuiderdokken en omgeving. Hieronder wordt de hoofdlijn beschreven en verbeeld.

Kernkwaliteiten

Open stedelijke ruimte

De Gedempte Zuiderdokken is geen plein, maar een stedelijke ruimte. Het gaat hier om een enorme oppervlakte op een zeer strategisch gelegen locatie, goed bereikbaar, dicht bij de Schelde en op loopafstand van het stadscentrum. Het ruimtegevoel, licht en lucht, dat hoort bij een grote ruimte en brede straten is voor vele bewoners een kwaliteit.

Nabij centrum en Schelde

De strategische ligging van de Gedempte Zuiderdokken nabij de Schelde en het stadscentrum is een kwaliteit. Onder andere via de Klooster- en Riemstraat of de Nationalestraat wordt naar het centrum gewandeld en gefietst. De Schelde is weinig aanwezig in de mentale map, wel om te verpozen, niet als functionele verbinding naar het centrum. Een geïnterviewde verwoordde het als volgt: *"Ik zie graag water, ik reken uit wan-*

neer het hoog water is om te gaan wandelen langs de Schelde."

Maritiem en ander erfgoed

Het maritiem erfgoed – in de vorm van de open ruimte, de hangars langs de Schelde, de pakhuizen en het Zuiderpershuis (met daarin nog veel roerende erfgoederen) – is nog duidelijk aanwezig.

"Historische sensatie: je leert de Zuiderdokken kennen en stukje bij beetje geven de Zuiderdokken hun verleden prijs. En als je dan hoort dat op die parkeerplaats water is geweest, dan ben je stomverbaasd." (identiteitsessie)

Paul Huvenne, directeur van het KMSKA en Rubenskenner, wijst ons ook op het belang van de waterpoort als meest miskend monument in Antwerpen. Het is een getuigenis van echte Rubensarchitectuur. Het moet daar blijven staan in perspectief tot het museum. Ook Bart De Baere, directeur M HKA beaamt dit.

"De 'waterpoort' is een anker voor een plek die anders betekenisloos zou zijn, een verloren hoek. Het werkt ook als symbool voor het fotomuseum. Denk even de waterpoort weg en je krijgt een andere (minder betekenisvolle) ruimte. De dreef met de waterpoort werkt zo sterk en krachtig, dat kan je gebruiken als structurerend voor het plein. In principe zou je een parallelle vergelijkbare sterke as kunnen maken aan de noordzijde, aan de Scheldestraat."

Sterke mix van functies

De sterke mix van functies wordt als een belangrijke kernkwaliteit ervaren. Het is een mix van stad- en buurtfuncties, van functies als winkels, horeca en cultuurinstellingen, een mix van wonen en werken. Een mix van langdurig en kort verblijf. Een mix van parkeren, evenementen en spelen. Het is deze mix die het plein levendig en vitaal maakt. De parkeerfunctie vervult hierin een belangrijke rol. Zij zorgt er voor dat de mix van functies en doelgroepen nu zo werkt.

Toonkamer van de stad

Musea en beeldcultuur spelen een belangrijke rol bij de beeldvorming over het Zuid, maar dit kan volgens de directies van de musea nog sterker worden uitgespeeld als troef. De zuidkant van de stad heeft immers die traditie van 'tonen'. Het Zuid is een toonwijk, de toonkamer van de stad, met alle troeven om verder uit te groeien tot een 'centrum voor beeldcultuur in de stad' wat het streven is van Paul Huvenne, directeur van het KMSKA. Volgens de directeur van het M HKA moeten we het Zuid bekijken als een plaats van symboolinstellingen.

"Wij zijn een belangrijke stad in Europa, de hedendaagse kathedralen van de stad zijn onder meer het Fotomuseum, de galerijen, het modemuseum, het M HKA en het KMSKA met daarom een laag horeca. Dat zijn de troeven van het hedendaagse Antwerpen en die kunnen veel sterker dan tot nog toe gebeurde worden uitgespeeld."

"Antwerpen is een havenstad, modestad, diamantstad, maar ook het beeld – het beelddenken – is cruciaal voor Antwerpen." (Paul Huvenne en Bart De Baere).

Het Zuid onderscheidt zich van andere stadsdelen als wijk van beeldcultuur en de bestaande troeven van musea en galerijen en de nabijheid van het modemuseum en modezaken kunnen nog sterker in de verf worden gezet.

Stedenbouwkundige assen

Het op Haussmann geïnspireerde stratenpatroon wordt als een bijzondere kwaliteit ervaren. Goed functionerende en beeldbepalende zichtlijnen en assen zijn:

- De as Museumstraat – Leopold De Waelplaats en zicht op het KMSKA;
- De as Waterpoort – Lambermontplaats en dreef naar Waalse Kaai en Fotomuseum.

"Ik vind de buurt nog altijd tof, als je hier komt en je ziet die paarden van het museum staan, dat is een esthetisch genoegen." (bewoner Museumstraat over zicht op KMSKA).

Petit Paris

De publieke ruimte bij het KMSKA is een belangrijke kwaliteit. Hier tref je het hartje van 'Petit Paris' met de Lambermontplaats en met de Leopold De Waelplaats, een plaats waar bezoekers, bewoners, horeca samen de sfeer maken.

**Eigenlijk is het geen plein, maar een
stedelijke ruimte.**

DEELNEMER IDENTITEITSESSIE

Niet-kwaliteiten

Er zijn ook een aantal niet-kwaliteiten of – anders geformuleerd – potenties die zich aandienen (zie kaart 2 b). Zo is het onderhoud en de inrichting van de openbare ruimte ondermaats. De horeca en winkeliers klagen hierover, maar ook de bewoners. Het gaat dan over de bestrating, de smalle stoepen, het ontbreken van afgebakende parkeervakken, de verwaarlozing van het middengebied, de aanwezigheid van grote waterplassen, stoepen die niet geschikt zijn voor rollators etc. Ook de overlast van evenementen en danscafés wordt door velen signaleerd als een niet-kwaliteit.

"Bij regen komt er vanzelf water in de dokken, daar hoeft je niks voor te doen."

"Het wegdek ligt er slecht bij, je breekt je voeten, de betonnen blokken zijn een kenteken voor het gebrek aan aandacht."

"De stad neemt zijn verantwoordelijkheid niet t.a.v. het plein. Er is veel privé initiatief en privé kapitaal ingezet. We weten bijna niet tot wie we ons moeten wenden om iets gedaan te krijgen in de openbare ruimte. En als we die wens articuleren, dan krijgen we opmerkingen als dat we snobs zijn die met veel gemeenschapsgeld de boel opgeknapt willen hebben. Zie ons zitten; zijn wij dan snobs?"

"Dat parkeren op de Zuiderdokken is een escape voor de visieloosheid t.a.v. deze ruimte van het stadsbestuur. Het is een symbool van lafheid. En de voor, die hebben een sterke lobby."
(identiteits sessie)

"Een voorlopige heraanleg zou gezond zijn. Er is veel 'laaghangend fruit', je kan al veel zaken doen en laten bewegen, en daarvoor maak je de onderlegger proper voor een groter verhaal."

De Waalse Kaai kent een verbrokkelde wand, tegenover de Vlaamse Kaai met homogene straatwanden als deel van homogene bouwblokken. "Aan de Scheldekant is het verbrokkelder wat betreft bebouwing; je blijft daar ook niet staan om er te babelen. In de ochtend is het wel de ontmoetingsplek voor mensen die er werken." (identiteits sessie)

Aansluiting bij Nieuw Zuid

De zuidkant van de stedelijke ruimte loopt weg, is niet goed afgemaakt. Met de komst van de wijk Nieuw Zuid en de mogelijke sloop van de sociale woningen aan de Van Der Sweepstraat kan dat veranderen. Met de komst van Nieuw Zuid en ook met de nieuwe herinrichting van de Scheldekaaien ontstaat een nieuwe configuratie van de zuidkant, de Gedempte Zuiderdokken en omliggende ankerpunten.

4.4. De sferen op de gedempte Zuiderdokken en omgeving

Inleiding: het Zuid, een wijk met verschillende sferen

Het Zuid is één stadsdeel met een eigen geschiedenis, maar dit stadsdeel kent meerdere gezichten en sferen. Ons verdiepend in het micro klimaat van het Zuid kwamen we op meerdere kleinere buurten en identiteiten, sferen en breuklijnen. Zonder volledig te kunnen zijn, geven we hierbij een aantal opdelingen of breuklijnen die we afleidden uit ons onderzoek.

Sferen op de verschillende plekken

Op en langs de Gedempte Zuiderdokken

De sferen op de verschillende plekken langs en op de Gedempte Zuiderdokken lopen uiteen. De sfeer in het noorden is anders dan die in het zuiden. De sfeer in het oosten weer anders dan die in het westen.

De sfeer aan de noordzijde (Scheldestraat, Sint-Andries) wordt beleefd als stedelijk, levendig, ongedwongen en gezellig. De zuidkant wordt als stadsrand beleefd. De noordkant sluit aan op de vroegere Vismijn en de antiekwinkels, ook het Regenboogpark is een sterk gegeven alhoewel de articulatie met de rest van de ruimte zwak is, het functioneert meer als een eiland op zich. Wie de Gedempte Zuiderdokken bezoekt

is sterker georiënteerd op het stadscentrum en gebruikt de looproute via Riemstraat of Kloosterstraat. Het noordelijke deel wordt overwegend als attractiever getypeerd, hier voel je de heropleving het sterkst.

"De oriëntatie van de mensen is noordwaarts. Dat geldt ook voor ons personeel (Blauwe Hond). Ze lopen gemakkelijk 500 meter richting centrum, maar als ze diezelfde 500 meter naar het zuiden moeten lopen is het ineens te ver."

Zuidwaarts eindigen de dokken in een rafelige stadsrand, uitlopend in een verwaarloosde ruimte en verkeersinfrastructuur. Met de komst van Nieuw Zuid zijn er hier wel potenties om deze zuidelijke uitloper te versterken als deel van de stad. Het speelterrein aan de noordzijde roept positieve associaties op. Het Regenboogpark is knus en op mensenmaat. Over het terrein aan de zuidzijde wordt in verdeelde termen gepraat. Het heeft volgens een geïnterviewde te maken met *"de schaal van de speeltuigen, en de opdeling van het terrein in territoria voor honden, basketters, pubers, en ook de afscherming met struiken, er is daar weinig leven, het voelt kouder aan, en iedereen claimt zijn terrein"*.

Het is een ontmoetingsplaats voor mensen die in de sociale woningen wonen. *"Ik ben blij dat er twee parken zijn waar de kinderen kunnen spelen en sporten en ik ben blij dat het parkje vernieuwd is. In dat parkje spreken we met mekaar af. En als we iemand zien op straat die we kennen, kunnen we een praatje*

slaan, dat vind ik tof." (focusgroep sociale woningen Van Der Sweep).

Bij de heraanleg werd te weinig rekening gehouden met het gebruik en dat is spijtig. *"Vroeger trinden hier Turkse jongens onder begeleiding van een trainer. Met de heraanleg is dit weggevallen, het is spijtig dat hiermee geen rekening werd gehouden."* (identiteits sessie).

Autochtone bewoners hebben opmerkingen bij dit zuidelijke park en speelterrein. *"Het plein is vooral bezet door allochtone jongeren. Wij krijgen bijna geen contact met hen. Zij sluiten zich af van de rest. Mijn kleinzoon wou basket spelen op het pleintje, maar moest van de allochtone jongeren betalen. Dat wou hij niet en ze hebben hem weggejaagd."* (focusgroep sociale woningen Van Der Sweep).

De sfeer op de Vlaamse Kaai is levendig en ongedwongen. Er is veel activiteit en beweging van bewoners, klanten en toeristen. De verschillende groepen gaan ongedwongen met elkaar om. Aan de Vlaamse Kaai is ook sprake van een zekere intimiteit o.a. in de verschillende horecagelegenheden. De Gillisplaats – omgeving van de Waterpoort, aan de Vlaamse Kaai met haar concentratie aan Turkse pittazaken en handel – functioneert als een kleine Turkse enclave maar met vele autochtone bezoekers. De sfeer is gezellig en huiselijk. *"In heel het gebied zit veel cultureels achter de gevels. Het plein*

verloopt van Noord naar Zuid. Ook achter de Vlaamse Kaai in de woonwijk bij het museum zie je hetzelfde verloop van Noord naar Zuid. Hoe het plein nu beleefd wordt, hoeft niet de leidraad te zijn voor de toekomst." (identiteits sessie).

De sfeer op de Waalse Kaai, de westkant van de ruimte, is meer zakelijk en formeel. Hoe dichterbij Sint-Andries hoe meer het ook de sfeer van deze buurt heeft.

"De sfeer aan de Waalse Kaai is eerder grootstedelijk. Aan de Vlaamse Kaai voel je de dokken anders, je voelt er meer de sfeer van de intiemere achterliggende woonstraten."

"Het midden heeft bij de Luikstraat de hardere horeca. Aan de andere kant is het zachter, met veel winkels en vriendelijke horeca. Verder naar het zuiden, na de Waterpoort, wordt het doods aan deze kant. Bij het Fotomuseum is het niet interessant." (identiteits sessie).

Binnen de wanden van Vlaamse en Waalse kaai zijn er ook delen sterker opgeladen en functionerend dan andere stukken. Het middengedeelte functioneert het sterkst.

Rond de Gijzelaarstraat en omgeving voel je de invloed van het Justitiepaleis met horeca gerelateerd aan het Justitiepaleis en de nabije hogescholen. Het cliënteel van horeca, zoals 'Trammezini', bestaat voor een groot deel uit studenten en bezoekers of wie werkt in het Justitiepaleis.

Verschil tussen binnen en buiten, tussen dag en nacht

's Avonds en 's nachts is er uiteraard veel meer nachtleven, wat zich vooral manifesteert aan de Waalse Kaai. Wat verder opvalt is dat je 's nachts het plein niet ziet, maar enkel de randen. Het plein vormt dan een niet waarneembaar zwart gat geflankeerd door de mooie verlichte gevels en restanten van maritiem erfgoed. Het is een ruimte met een binnenring en een buitenring, die mekaar nodig hebben. Zeker 's nachts is de buitenring beeldbepalend.

De sociale woonblokken aan de Van Der Sweepstraat

De sfeer bij de sociale blokken is huiselijk. Aan de sociale woningen van de Van Der Sweepstraat heerste een micro-samenleving waar de mensen mekaar nog kennen (per blok, niet tussen de blokken onderling). Deze bewoners houden van een warme, gezellige en behulpzame buurt en wonen hier heel graag. *"Het plein is minder van ons, en het is veel 'chi – chi' geworden"*, aldus sommige bewoners. Zij kijken nostalgisch naar het verleden, toen de dokken nog open waren en het gezellige vokse buurtleven dat daarbij hoorde. Maar tegelijk komen bewoners op voor hun woonomgeving, wij willen niet weg, het is ook onze buurt.

Kernwaarden voor de bewoners van de sociale woonblokken is het belang van vriendschap, respect voor elkaar, mekaar helpen, met warmte omringd worden. Turkse bewoners

vertellen ons dat ze in de buurt gaan sporten en voor Turkse mannen zijn er nog de cafés in de directe buurt waar ze landgenoten kunnen ontmoeten. Erbij horen en sociaal contact is voor de mensen van de sociale blokken belangrijk. *"Wij zijn in deze buurt opgegroeid, ik blijf hier altijd en wil hier niet weg, deze buurt is ook van ons."* (focusgroep sociale woningen Van Der Sweep).

Verder stellen deze mensen vast dat er minder scholen zijn in de buurt dan vroeger. *"Vroeger had je een school in je eigen buurt, nu is dat niet meer vanzelfsprekend. Ik ken vooral ook mensen aan de kant van de Vlaamse Kaai. Mijn broer heeft een Turks restaurant met veel Belgische klanten. Meer Belgische klanten dan Turkse klanten."* (focusgroep sociale woningen Van Der Sweep). Als het over de winkels in de buurt gaat hoorden we bij de bewoners van de sociale woningen volgende klanken: *"De GB - Carrefour hier nabij is goed voor ons. Een supermarkt is goed voor de buurt. Winkels nabij is positief. Wij missen nog een Aldi of een Lidl in de buurt. Daar kun je goedkoper winkelen."* (focusgroep sociale woningen Van Der Sweep). De nabijheid van het openbaar vervoer wordt erg gewaardeerd.

Sferen in de omgeving

De Museumsite - Lambermontplaats - Leopold De Waelplaats

Dit is het hartje van Petit Paris waar ook Lambermontmartre plaatsvindt. Dit deel oogt statiger, en volgens onze interviews

**Het plein is minder van ons, en het is
veel "chi-chi" geworden.**

BEWONERS SOCIALE WOONBLOKKEN

met minder onderlinge sociale contacten, waar ieder meer voor zich leeft en sociale netwerken niet buurtgebonden zijn. De buurt is levendig, ongedwongen, maar ook statusgevoelig. Hier vind je de trendy horeca en uitgangsleven (Den Hopper, Nieuwe Linde, ...) en met het KMSKA als ankerpunt. *"De Leopold De Waelplaats is de evocatie van het potentieel van het Zuid. Het is al weg van de Gedempte Zuiderdokken, maar maakt deel uit van het geheel van het samenspel in het Zuid. Hier is het publieke bepalend, het gaat hier meer om de bezoekers dan om de bewoners. De bewoners, bezoekers en de horeca maken hier samen het publieke domein verder ook opgetrokken aan publieke functie van het KMSKA. Hier heb je een sterke publieke ruimte met veel kwaliteit, de Zuiderdokken zouden dezelfde publieke kwaliteiten moeten hebben."* De huisbewaarder van het KMSKA bevestigt dat de kunstige 'vijver' voor het museum een groot succes is en dat hij van veel bezoekers daarover positieve opmerkingen krijgt.

Vroegere bewoners zien de veranderingen op het plein. *"Vroeger waren het hier vooral buurtcafés, maar met de heropleving van het Zuid hebben zich hier cafés gevestigd (bijvoorbeeld den Hopper) met een publiek dat van ver naar deze trendy kroegen komt. Deze omgeving is niet meer wat het vroeger was, er is een groep gekomen met veel geld."* (ex bewoners van de L. De Waelplaats). Verder kenmerkt de site van het KMSKA en omgeving zich als

een rustige woonbuurt. Door de huisbewaarder van het KMSKA getypeerd als een 'rijke- mensen- buurt' waarbij de huur- en kooprijzen in deze omgeving niet voor 'gewone' mensen zijn. Volgens de huisbewaarder is er tijdens de zomermaanden ook overlast van allochtone jongeren aan de trappen van het museum. De tuin van het museum stelt zich open voor de buurt. Tijdens de zomermaanden wordt hier petanque gespeeld en komen bewoners en bezoekers zonnen aan de achterkant van het museum. Het is een 'plage' geworden.

Veel bezoekers aan het museum parkeren hun wagen op de Zuiderdokken, die link is er dus wel. En rond het KMSKA is er horeca die gelinkt is aan het MSKA, zij leven voor een belangrijk deel van bezoekers aan het museum. Een geïnterviewde bewoonster van de Lambermontplaats vertelde dat ze doodgraag in deze buurt woont, vanwege de ruimte, de brede straten, de charme van de huizen. Er zijn volgens haar minder onderlinge sociale contacten. *"Ik ken niet zoveel mensen, iedereen is meer op zichzelf. Alleen mensen die de hond uitlaten kennen mekaar. Ik zou het wel plezant vinden om meer mensen te leren kennen, maar ga zelf geen extra inspanningen doen."*

De Brederodewijk

De Brederodewijk is een volksere buurt, met een middenklasse die zich hier heeft gevestigd. Hier vinden we ook een belangrijke aanwezigheid van de Turkse gemeenschap met

haar eigen netwerk aan winkels en cafés. Het deel Brederodestraat dat aansluit bij de Leien wordt positiever beoordeeld dan de andere zijde richting Singel. Dit deel komt negatiever in beeld met overlast en drugs.

Het vroegere filmhuis Monty, nu een kunstencentrum op het kruispunt van dans, theater, video en performance legt qua functie de verbinding met het kunstige Zuid. De 'Bell' toren is een oriëntatiepunt in deze wijk. In de Brederodewijk domineert de woonfunctie en is dus minder een mix aan te treffen van functies. De Brederodewijk is verder een buurt met weinig speelruimte, waar veel oudere mensen wonen. Jongeren slenteren op straat en hebben te weinig ontmoetingsruimte. De Brederodestraat is de centrale as van de wijk, een levendige maar drukke verkeersstraat. Het winkelaanbod is er divers en gezellig, maar sterk gericht op de Turkse bewoners. Hier vind je nog een goed scholenaanbod en de schoolpoort is een echte ontmoetingsplaats. Aan deze kant van het Zuid kan je nog een pak goedkoper wonen dan aan de omgeving van de Gedempte Zuiderdokken. Het is een gezellige buurt waar mensen nog op straat komen, burens elkaar aanspreken en kennen. Het is een woonbuurt met een gevarieerd publiek met mensen uit alle lagen van de bevolking. De laatste jaren stijgen de prijzen en zijn zeker de mooie burgerhuizen niet meer betaalbaar voor de meeste buurtbewoners. In de wijk is nog heel wat sociale huisvesting aanwezig. In sommige straten is er overlast van drugsverkoop, handel in oud ijzer. In elke straat wordt

wel een straatfeest georganiseerd maar dit gebeurt spontaan. De problemen zelf oplossen behoort tot de eigenheid van de wijk. *"Het is een wijk waar een gezellige en ongedwongen sfeer heerst. Waar de burens mekaar nog kennen en helpen en een oogje in het zeil houden."* (focusgroep Brederode).

De buurt van de Gedempte Zuiderdokken is voor deze bewoners de 'chique' kant en de binding is niet zo groot. Wel om zondags te wandelen. Er zijn geen uitgesproken meningen over de toekomst van de Gedempte Zuiderdokken, maar de wijk Brederode heeft veel nood aan groen en dat hopen ze in de toekomst aan de dokken terug te kunnen vinden. Voor de meesten is het gebeuren aan de andere kant van de boulevard een *"ver van mijn bed show, wij komen daar niet."* (focusgroep Brederode).

In de Brederodewijk wonen nog veel gezinnen met kinderen. Een bewoner uit de Diamantstraat vertelt dat er nog veel onderlinge contacten zijn in de buurt, mensen in de straat kennen mekaar, kinderen spelen op straat, er zijn vele spontane contacten en het is een gezellige buurt. (straatinterviews tijdens kerstmarkt). Een ouder koppel dat al 40 jaar in deze buurt woont is tevreden, het is een goede buurt om te wonen. Ze vinden het heel gemakkelijk dat alles dichtbij is. Ze verwijzen naar een buurtfeest dat komt, en dat vinden ze leuk dat dergelijke dingen gebeuren in hun buurt. Ze komen heel weinig – bijna nooit – op de Gedempte Zuiderdokken. We zijn daar

De sfeer aan de Waalse Kaai is eerder grootstedelijk. Aan de Vlaamse Kaai voel je de dokken anders, je voelt meer de sfeer van de intiemere achterliggende woonstraten.

DEELNEMER IDENTITEITSESSIE

The map shows a network of streets including HOOGSTRAAT, SINT ANDRIES, RIEMSTRAAT, KLUITERSSTRAAT, SCHALKENSTRAAT, WALSCHEN, STEDELIJ, COCAILLALAAN, WARRENSTRAAT, WAALVERKRAAI, VORSTERMANSTRAAT, VERBODSTRAAT, GHAAR VAN EGMONT STRAAT, DE GEBROUKERAAI, PERE POORTHUIS, VISERSKAAN, WAALVERKRAAI, VLAAMSKAAN, VERBORGENSTRAAT, LANGE STRAAT, VERWIJESSTRAAT, DE KURBIESTRAAT, KOUDEUNSTRAAT, SCHALIENSTRAAT, NIEUWSTRAAT, WAALVERKRAAI, SCHAAPSTRAAT, POUWELSTRAAT, VASCHANSINGSTRADT, LEOPOLD DE WILDERPLAATS, MUSEUM VAN SCHONE KUNSTEN, BEELDHOOFDSTRAAT, VAN DER SWEEPSSTRAAT, STADSBRAND, GRAY PLAZA, JYUSUNG HWY NY, PACIFICATIESTRAAT, EDWARD PECHTERSTRAAT, LANDEMONT STRAAT, LEOPOLD DE WILDR., GHAAR VAN ANDRIESS STRAAT, POLMIRAAL DE BOSSER, VUTWERKERSTRAAT, BREDERODE, AMERIKALEI, BIERSE DIJNENLAAN, and CHIRL BANINGSSTRAAT.

Legend:

- LEVENDIG, GEZELLIG HUISELIJK
- LEVENDIG, GEZELLIG
- LEVENDIG, ONGEDWONGEN
- ZAKELIJK, FORMEEL
- GEZELLIG, HUISELIJK
- LEVENDIG, GEZELLIG
- HUISELIJK

voor typering buurtsferen zie bijlage 4

niks verloren, zeggen ze. Ze blijven vooral binnen de contouren van de buurt Brederode (straatinterview tijdens Kerstmarkt).

De wijk Sint-Andries

De Scheldestraat vormt de breuklijn en de overgang naar de wijk Sint-Andries (het Heilig Huisken is historisch de grens tussen beide parochies). Sint-Andries is veel homogener dan het Zuid en kent een sterk buurtleven. Het is een van oudsher hechte volkse buurt. Een dorp in de stad met een eigen sterk verenigings- en gemeenschapsleven. Er wonen in deze buurt veel senioren en veel activiteiten zijn dan ook uitgebouwd voor deze doelgroep. De sfeer in de buurt is gezellig. De laatste jaren zijn er meer mensen in de buurt komen wonen die weliswaar actief zijn, maar vooral gericht zijn op zichzelf. Zij integreren zich minder in het volkse buurtleven. Zij vertoeven in hun eigen netwerk en kroegen en mengen zich niet (focusgroep Sint-Andries). Zij dragen wel bij aan de levendigheid van de wijk.

Het cultureel centrum en het wijkhuis zijn belangrijke ontmoetingsplaatsen voor de buurtbewoners. Bewoners vinden de Gedempte Zuiderdokken een ideale parkeerplek voor bezoekers. Het Regenboogparkje is belangrijk voor de inwoners van Sint-Andries, in de buurt is immers te weinig speelplek. Ook bewoners van Sint-Andries hebben geijverd voor een speelplek

op deze plaats. De horeca op en rond het plein wordt ervaren als duur, dat doen we beter dichterbij huis, zo luidt het (focusgroep Sint-Andries).

Een oriëntatie op de Gedempte Zuiderdokken is er niet, behalve dat vrijwel iedereen naar de Sinksenfoor gaat. De Nationalestraat (en gedeeltelijk de Volksstraat) zijn belangrijk om boodschappen te doen (bank, bakker, slager) (focusgroep Sint-Andries).

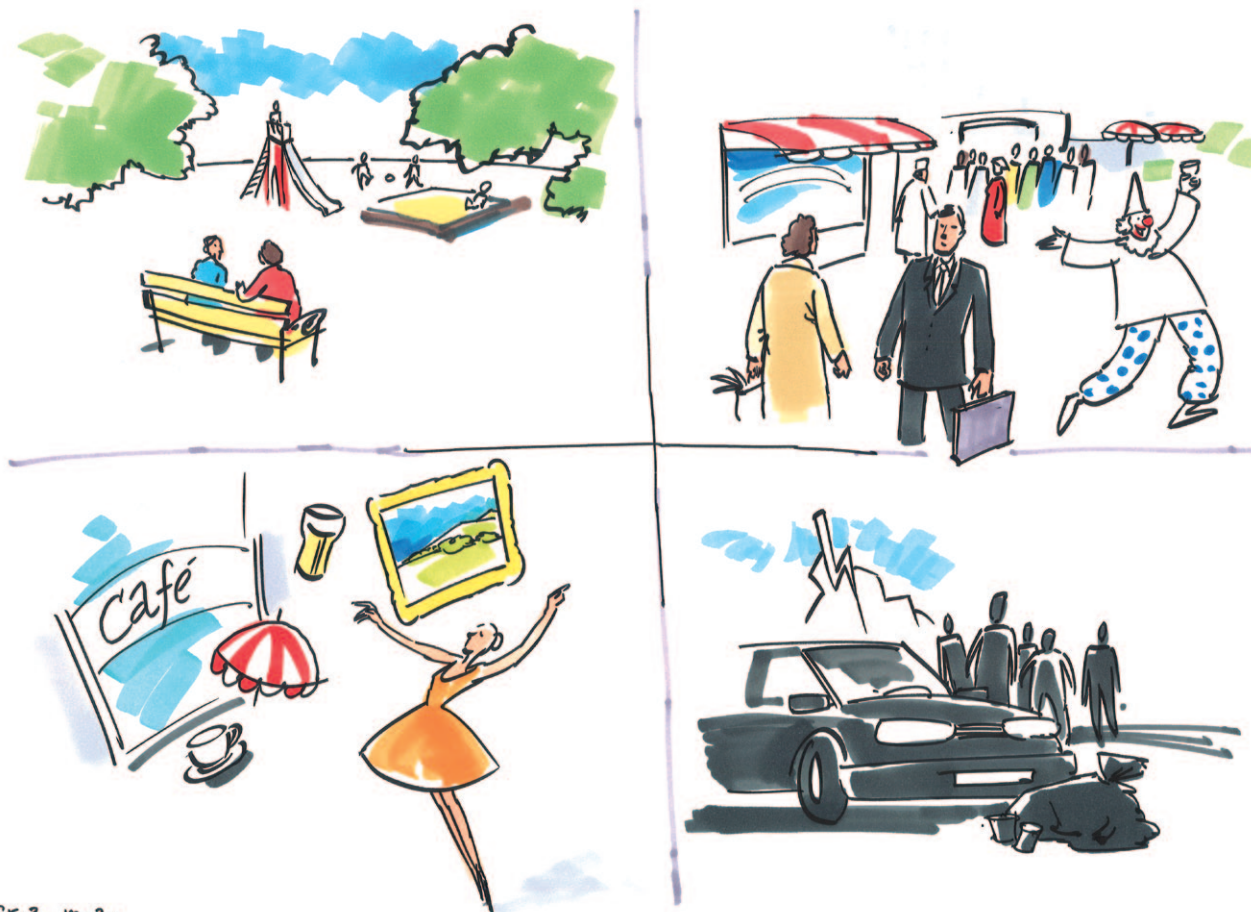

Kwaliteiten en waarden van de Gedempte Zuiderdokken

VK 2 / GK 4

Kwaliteiten en waarden van de Gedempte Zuiderdokken

gr. 3 nr. 2.

Samenvatting

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het belevingsonderzoek samengevat in combinatie met verschillende conclusies die worden getrokken. Allereerst wordt op basis van de resultaten het door ons gekozen statement nader toegelicht: Gedempte Zuiderdokken: plek van rendez-vous. Vervolgens geven we een samenvatting van het gebruik van deze stedelijke ruimte door degenen, die door ons zijn bevraagd. Tenslotte gaan we in op de kernkwaliteiten en de kernwaarden van de Gedempte Zuiderdokken. Het statement, het gebruik, de kernkwaliteiten en de kernwaarden vormen tezamen de identiteit van De Gedempte Zuiderdokken. Deze identiteit is inspiratiebron voor de toekomstige planvorming.

5.2. Gedempte Zuiderdokken: plek van rendez-vous

De Gedempte Zuiderdokken zijn in de eerste plaats een plek van rendez-vous, een plaats waar mensen afspreken en met elkaar ontmoeten. De ontmoeting tussen mensen vindt op zeer verscheiden manieren plaats. Het is immers een omgeving met een grote mix aan activiteiten voor een diversiteit aan mensen. Het is een plaats voor culturele ontmoetingen in en aan de musea, ontmoetingen bij het eten en drinken, inkopen doen, werken, bezoeken van manifestaties, de auto parkeren, verpozen in de buurtparken. Dit alles in een samenspel van stedelijke en buurtgerichte functies.

HOOFDSTUK 5

Juist door deze verscheidenheid aan ontmoetingen, in combinatie met de stedelijke en buurtfunctie onderscheidt deze ruimte zich van de meeste andere plekken in de stad.

Je zou kunnen zeggen dat het statement het 'merk' van de Gedempte Zuiderdokken weerspiegelt. Het 'merk' kent echter verschillende lagen en wordt geconcretiseerd door het gebruik, de beleefde kwaliteiten en de beleefde kernwaarden.

5.3. Intensief en divers gebruik van de ruimte

Het gebruik van de ruimte is intensief en zeer divers, zowel in activiteiten als in doelgroepen. Het aantal verschillende doelgroepen dat gebruik maakt van deze stedelijke ruimte is groot en uiteenlopend. Een opvallend gebruik, mag ook in deze samenvatting niet onvermeld blijven nl. het schoonmaken van tapijten door Turkse vrouwen in het middengebied. Het zegt iets over de praktische toe-eigening van de ruimte door deze groep.

Tussen de verschillende delen van de ruimte (noord, zuid, oost en west) zijn er grote verschillen in intensiteit en diversiteit in het gebruik. Dat is typerend voor het gebruik van de ruimte. Ook het verschil in gebruik van het middengebied en de buitenrand is sprekend. Het intensieve gebruik van de ruimte concentreert zich in het middenstuk bij de Museumstraat en omgeving. Het intensieve gebruik leidt ook tot ervaren overlast van evenementen en dancings.

In gebruik en oriëntatie is er nauwelijks een relatie tussen de Gedempte Zuiderdokken en de Schelde. Opvallend is dat de bewoners van de buurten Brederode en Sint Andries zich nauwelijks oriënteren op de Gedempte Zuiderdokken. Loop- en fietsroutes gaan vooral van de zuidkant naar de noordkant van de Gedempte Zuiderdokken.

5.4. Een sterke mix aan kwaliteiten

De beleefde sterke mix aan kwaliteiten is een unique selling-point van de Gedempte Zuiderdokken.

Open stedelijke ruimte	Nabij Schelde en centrum	Maritiem en ander erfgoed
Sterke mix van functies	Toonkamer van de stad	Stedenbouwkundige assen

Deze mix aan kwaliteiten wordt enerzijds bepaald door historische, met name stedenbouwkundige factoren en anderzijds door de groei van de uiteenlopende activiteiten en functies de afgelopen decennia. Het zorgt voor een mengelmoes aan activiteiten en functies in een stedenbouwkundige context die voor synergie zorgt. Deze synergie wordt afgeremd door het onvoldoende benutten van de potenties van het middengebied en het slechte onderhoud van de openbare ruimte.

De kwaliteit van de ruimte wordt mede bepaald door de merkwaardige combinatie van grootschaligheid aan de Waalse Kaai (M HKA, Zuiderpershuis, sociale blokken, middengebied) en kleinschaligheid (Vlaamse Kaai). Tussen beiden bestaat een voelbare spannende verhouding. Het zou weleens zo kunnen zijn dat het intensieve gebruik van deze ruimte mogelijk wordt door de ook aanwezige grootschaligheid.

5.5. Ongedwongen tussen uitersten

In het vorige hoofdstuk zijn de sferen op de verschillende plekken op de Gedempte Zuiderdokken en omgeving beschreven. Zij zeggen iets over hoe bewoners, gebruikers en ondernemers met elkaar wonen en werken. Het zegt iets over het aantal en het type samenleving dat op elk van deze plekken bestaat. Zoals we hebben kunnen zien bestaan er veel verschillen, maar ook veel overeenkomsten tussen het type samenleving op de verschillende plekken. Zonder tekort te willen doen aan de nuancering per plek geven we hier een samenvatting van de belangrijkste sociaal-emotionele waarden.

Levendig	Ongedwongen	Gastvrij	Zakelijk	Ondernemend	Cultureel	Intiem
----------	-------------	----------	----------	-------------	-----------	--------

Levendig

Het is een levendige ruimte met een groot aantal, diverse, activiteiten. De levendigheid is vooral kenmerkend voor de randen van deze ruimte, de Vlaamse en Waalse Kaai. Dat bewoners houden van een levendige, verscheiden en warme ontmoetingsplek bleek ook uit de identiteitssessie.

"Het ideale plein is een plein dat leeft, met veel activiteiten en een grote diversiteit aan functies en mensen. Levendigheid en gezelligheid en zachte horeca zijn dan belangrijke waarden." (identiteitssessie).

Het levendige karakter van de ruimte wil overigens niet zeggen, dat iedereen veel met elkaar doet. Mensen en activiteiten lopen langs en door elkaar heen. En dat wordt als prettig ervaren.

Ongedwongen

Een tweede belangrijke kernwaarde is dat er sprake is van een ongedwongen sfeer. Bewoners, werkenden en toeristen lijken op een relaxte manier met elkaar om te gaan. Natuurlijk is er ook overlast van elkaar zoals van de dancings en de foor. De ongedwongenheid overheerst echter. Op zichzelf is dat bijzonder in een ruimte die zeer divers en intensief wordt gebruikt.

Gastvrij

Op de Gedempte Zuiderdokken bestaat gastvrijheid. In principe is iedereen welkom. Deze gastvrijheid komt mede tot uitdrukking door de enorme parkeerplaats, waar bezoekers van heinde en ver (en van dichtbij) hun auto onbetaald kunnen parkeren. Zelfs campers voor een paar overnachtingen. De gastvrijheid op de parkeerplaats heeft een ietwat anarchistisch en ongereguleerd karakter.

Uiteraard bestaat ook gastvrijheid aan de randen van de ruimte (Waalse en Vlaamse Kaai). Met deze gastvrijheid is iets bijzonders aan de hand. De gastvrijheid selecteert zich uit naar doelgroep. Zij is meer gesegregeerd en gereguleerd (bijv. horecagelegenheden met een eigen doelgroep, betaald parkeren).

Zakelijk

In de stedelijke ruimte bij de Waalse Kaai is sprake van een zakelijke en formele sfeer. Zij beïnvloedt de stedelijke ruimte in haar totaliteit. Zij zorgt in zekere zin voor een balans t.o.v. het levendige en ongedwongen karakter aan de Vlaamse Kaai. De zakelijke en formele sfeer beperkt zich hier niet tot de Waalse Kaai alleen, maar zet zich door naar de Gerlachekaai en Cockerillkaai.

Ondernemend

Ondernemerschap is een belangrijke kernwaarde van het gebied. Particulier initiatief is van oudsher en ook nu nog een belangrijke motor in het gebied. Het leidt tot levendigheid en vitaliteit in het gebied. Het leidt ook tot claims en strijd om de invulling van de ruimte, wat overigens in vrijwel elke stedelijke ruimte plaats vindt.

Cultureel

In de Gedempte Zuiderdokken bestaat een culturele en kunstzinnige sfeer. Dit wordt uiteraard beïnvloed door de aanwezige culturele instellingen, zoals de musea, het Zuiderpershuis en de galerijen. Maar het is niet alleen dat. Het is ook de plek in combinatie met het gebruik, de kwaliteiten en de verschillende sferen die bijdragen tot deze culturele sfeer.

Intiem

Een bijzondere kernwaarde tenslotte is de aanwezige intimiteit in deze open en grote stedelijke ruimte. Deze intimiteit is terug te vinden in de randen, waar kleinschalige locaties (café's, restaurants, gebouwen) een intieme sfeer o.a. binnen mogelijk maken. Deze intimiteit zorgt ook voor warmte in deze open en grote stedelijke ruimte.

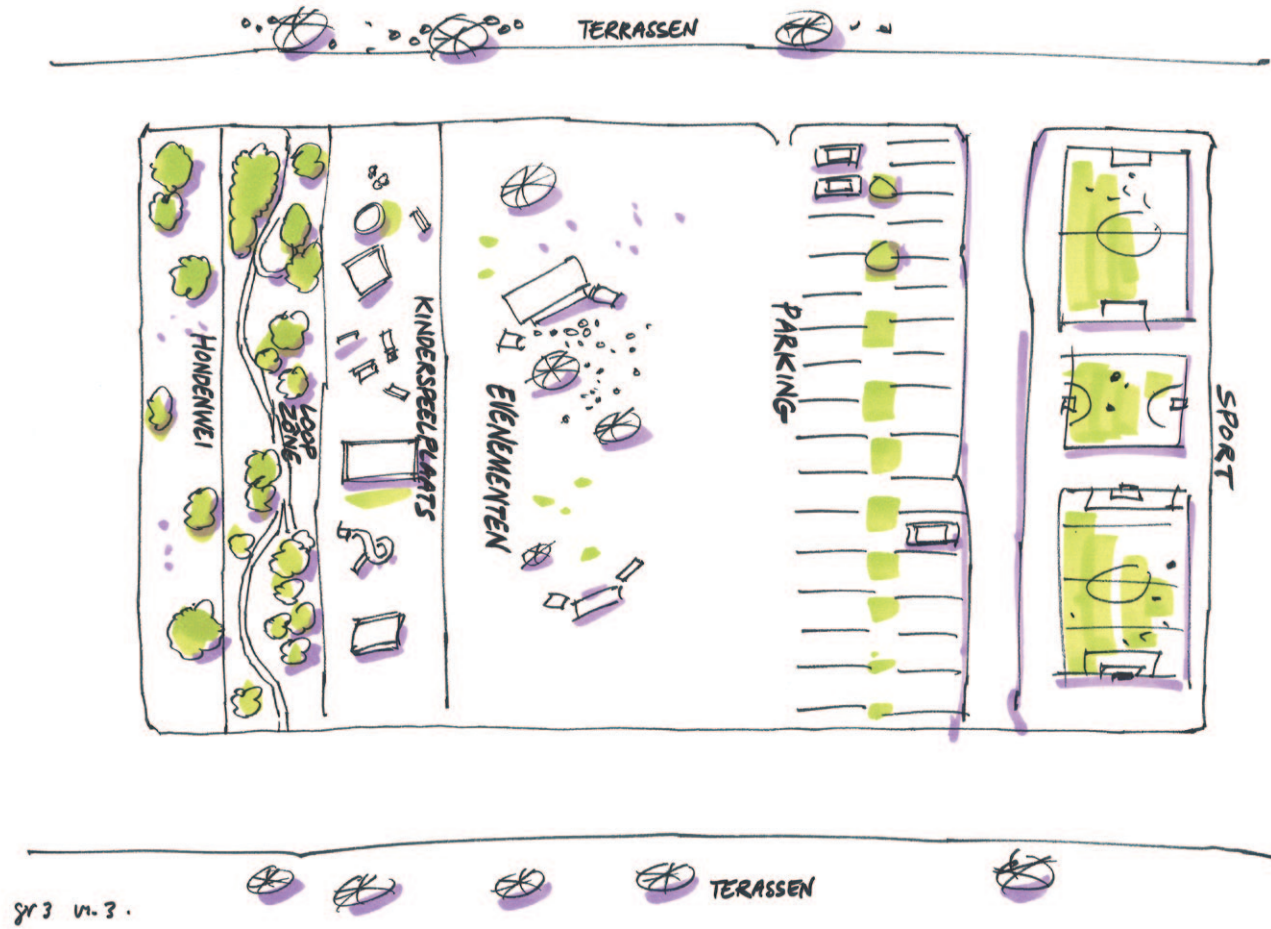

Bijdrage aan buurt en stad

6k 4 / 11-2

Bijdrage aan buurt en stad

Bijlage 1. Social media-monitoring 'Zuiderdokken'

Aanpak

Met behulp van www.topsy.com – gericht op zoeken in social media – is gezocht op het woord 'Zuiderdokken'. Een sterk onderscheidend woord, dat relevante treffers oplevert. Gezocht is in de periode t/m 29 november 2011. Daarnaast is gezocht op de facebook-pagina van Open Zuid Open, vereniging van buurtbewoners, galeristen, musea en handelaren die opkomen voor onder meer het heropenen van de Gedempte Zuiderdokken.

Opbrengst

Topsy.com geeft 'all time' 47 treffers. De meest relevante zijn opgenomen in bijlage 1, aangevuld met relevante uitspraken op de Facebook-pagina van Open Zuid Open. Opgenomen zijn inhoudelijke reacties die een beeld geven van wat er speelt rondom de Gedempte Zuiderdokken. Niet-inhoudelijke mededelingen zoals inchecken op Foursquare-zuiderdokken zijn niet opgenomen. Ook sterk redundante informatie – meerdere berichten over de opening van het studentenjaar op de Gedempte Zuiderdokken bijvoorbeeld – is achterwege gelaten.

Personen, bereik en invloed

Wat opvalt is dat de discussie geïnitieerd en gedomineerd

wordt door twee organisaties: Open Zuid Open en Watererfgoed Vlaanderen.

Buurtvereniging Open Zuid Open is een lokale vereniging die o.a. ijvert voor heropening van de dokken, met veel leden.

Watererfgoed Vlaanderen is een Vlaamse koepel-vereniging waar zo'n 80 verenigingen in het scheepvaart-, haven- en ander watererfgoed lid van zijn. Via de digitale nieuwsbrief 'Getijden', publieksacties, publicaties en bundeling van expertise weet zij haar standpunt krachtig over het voetlicht te krijgen.

Andere geluiden en argumenten komen met name in reactieve zin over het voetlicht: als het geluid van 'de man in de straat', opgetekend door journalisten, of als reactie onderaan artikelen in de digitale versies van de officiële kranten.

Gebruikte argumenten

Analyse van de berichten levert een overzicht van de volgende citaten of uittreksels van berichten op:

- De evenementen, met als belangrijkste voorbeeld de Sinksenfoor, geven overlast rond de Zuiderdokken;
- De Zuiderdokken, zoals alle pleinen in Antwerpen, moet maximale opbrengst voor de stad genereren;
- Ook de parken, zijn gedesigned om een maximaal aantal evenementen te kunnen herbergen;
- De Sinksenfoor stond tot 1969 aan de Leien en verhuisde in 1969 'tijdelijk' naar de Zuiderdokken. Dat was toen al een woonbuurt, die zich het eerste jaar al direct organiseerde tegen de foor;
- Evenementen zoals de Sinksenfoor moeten blijven, want zijn goed voor de commercie en de gewone man;
- UNIZO Antwerpen is voor de foor op de Zuiderdokken;
- De foorlobby heeft vrienden genoeg, het Zuid niet;
- Nog meer water? De Scheldekaaien liggen dichtbij;
- Het plan om de Zuiderdokken open te maken is te duur;
- De parkeerders komen van elders en hebben niks met de buurt;
- Tijdens de foor moeten bewoners hun auto elders betaald wegzetten;
- Waar moeten de parkeerders heen als de Zuiderdokken opengemaakt worden?
- Parkeren voor bewoners kan best elders in de buurt;
- Voor zaken aan de Zuiderdokken is de foor geen goede tijd: de zaken moeten dan sluiten;
- Openmaken kost maar 20 miljoen, i.p.v. het becijferde dubbele;
- Het plein is nu ook geen open ruimte, het staat vol met auto's of dient als evenemententerrein;
- Open dokken worden een trekpleister;
- Antwerpen heeft geen gebrek aan water, wel aan open ruimte; de Zuiderdokken daarom niet open maken.
- Heropening van oude havendokken en bijhorende magazijnen drijft stadsontwikkeling en toerisme aan, met een indrukwekkend rendement: Situatie Breda: 200 miljoen private investeringen (tot nu toe), 300 arbeidsplaatsen en een groei van bestedingen in de binnenstad;
- Openleggen van historisch water is door heel Europa een katalysator voor verdere ontwikkelingen en jonge gezinnen en toeristen worden aangelokt naar de stad;
- Het plan Kunstdokken Zuid van Watererfgoed Vlaanderen is compromisgericht: het houdt rekening met alle standpunten pro en contra en

- beoogt een voor eenieder aanvaardbare oplossing te bieden;
- De heropening van de dokken resulteert in de creatie van slechts 40% wateroppervlak, tegenover 60 % landoppervlak op de kaaien en de onmiddellijk aansluitende pleintjes. Daardoor is een prachtige combinatie van haven- en stadsfuncties mogelijk, met ruim plaats voor erfgoed, groen, horeca, recreatie en kwalitatieve evenementen;
 - De technische studie, in opdracht van de stad, vertoont technische gebreken;
 - De investeringslasten kunnen substantieel worden gereduceerd;
 - Kunstdokken Zuid beoogt een invulling die de bijzondere identiteit van het Zuid als een woon- en kunstbuurt versterkt en een troef en aandrijfkraft wordt voor heel Antwerpen;
 - Het plan omvat een heropening van de drie dokken, met ruimte voor varende erfgoed, plezierboten, drijvende kunst en ruime publieke vlotsteigers. Ook groen, recreatie, mobiliteit en parkings krijgen aandacht;
 - Kunstdokken Zuid integreert de ontwikkeling van de Zuiderdokken in die van de Scheldekaaien en Nieuw Zuid, zodat ook deze laatste projecten een groter draagvlak krijgen en in een hogere versnelling kunnen schakelen;
 - Het plan Kunstdokken Zuid plaatst de Zuiderdokken terug in het collectief geheugen en betuigt eer aan hedendaagse, op één of andere wijze aan het Zuid gelieerde artiesten die in de jaren tachtig bijdroegen tot de heropleving van de wijk als kunstbuurt;
 - Bewonersgroepering OpenZuidOpen is voorstander van de heropening van de dokken. De vereniging hanteert 'Water is het nieuwe groen' als slogan en maakte ook bedenkingen bij de impact op de wijk van een voorgesteld ruimtelijk uitvoeringsplan;
 - Steunpunt Industrieel Wetenschappelijk Erfgoed wijst erop dat de Zuiderdokken nu al meer dan 40 jaar worden gebruikt voor 'voorlopige' functies en dat de dokken moeten worden heraangelegd zoals ze vroeger waren;
 - Steunpunt Industrieel Wetenschappelijk Erfgoed wijst op gunstige impact van de heropening van de dokken op de aangrenzende stadswijken.

Bijlage 2. Lijst van bevoorrechte getuigen

- Brocatus Davy, voorzitter HORECA-Antwerpen
- Busschop Luc, bewoner en eigenaar van meerdere panden en horecazaken
- Café De Schelde, uitbaatster en klanten
- Café Zurich, uitbater
- Calliauw Koen, bewoner
- Campo, zaakvoerder (Stefan) en lid comité Zuiderdokken
- De Baere Bart, directeur M HKA
- Deleu Chris, initiatiefneemster Lambermontmartre
- Erpels Wim, zaakvoerder café Entrepot du Congo
- Farine's Food, uitbaatster (Justine)
- Fietsenzaak Waalse Kaai, uitbaatster
- Flux Wim, Woonhaven
- Fotomuseum, directie
- Gruwez Francis, Zuid Open Zuid
- Huvenne Paul, directeur Museum voor Schone Kunsten
- Janssen Jan, ex-bewoner en gids Antwerpen Averechts
- Kitselaar Eric, Divani, meubeldesign
- Luwel Luc, Voka
- Marstboom Filip, bewoner, journalist Het Laatste Nieuws
- Prof. Van Hooydonk Eric, Watererfgoed Vlaanderen
- Familie Van Kerckhoven, bewoners
- Familie Van Reusel, uitbaters 't Soetbrood
- Van Steenvoort Paul en enkele medebewoners Haringrokerij
- Vekemans Ludovicus, bewoner, comité Zuiderdokken
- Vermeiren Guido, conciërge van KMSKA
- Vindevogel Peter, stad Antwerpen, cel evenementen
- Willems Rita, De Blauwe Hond, uitbaatster

Bijlage 3. Lijst van geraadpleegde literatuur

- **100 jaar Zuid 1874-1974** (Deurne z.j. (1974))
- **De haringrokerij.** Een monument om in te wonen, brochure in eigen beheer (z.p. z.j.)
- Hooydonk, Eric van, **Van gedempte zuiderdokken naar Kunstdokken Zuid** (Brasschaat 2011)
- Laureys, Dirk en Serge Migom, **Van sprookjestuin tot modelstad. Antwerpen 1930 en de tentoonstellingswijk** (z.p., z.j.)
- Meyer, Ronny en Lut Prims, **Het Zuid, Antwerpen 1875-1890**, twee delen (Leuven, z.j.).

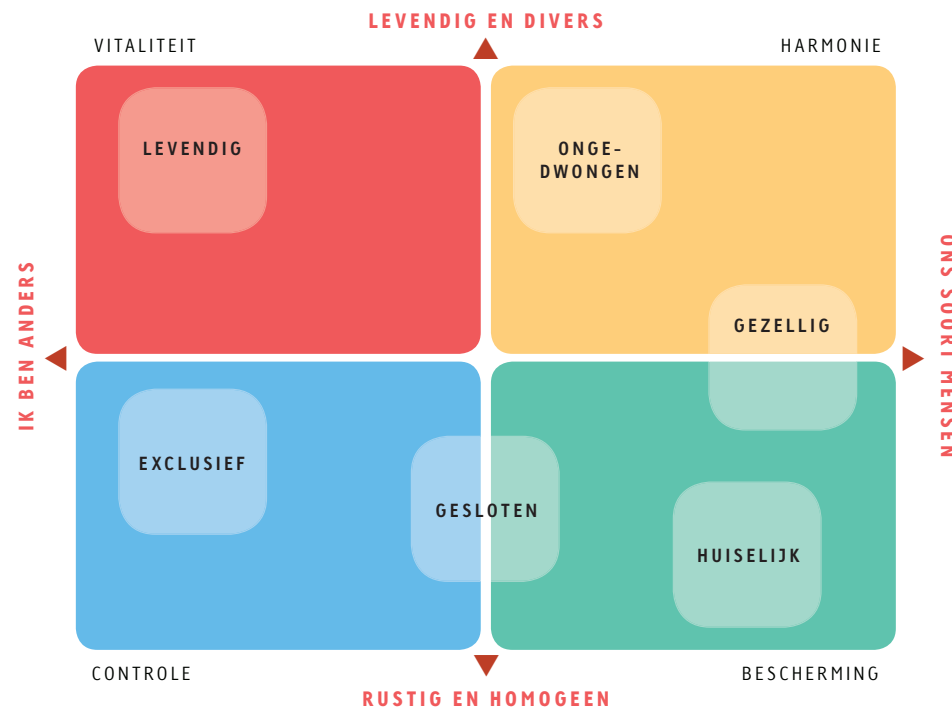
Bijlage 4. Typering buurtsferen

Door het Nederlandse onderzoeksbureau Smartagent is een typologie van woonbeleving en buurtsferen ontwikkeld. In ons onderzoek is deze typologie in hoofdlijnen toegepast. Hieronder een korte beschrijving.

De sfeer in de buurt, wie je buren zijn en hoe ze met elkaar omgaan maakt het type samenleving. De gemeenschap, de community. Het maakt uit of mensen in de buurt op elkaar gericht zijn (ons soort mensen) of juist individueel (ik ben anders) en of de buurt divers is en levendig of juist meer homogeen en rustig.

We onderscheiden zes buurtsferen:

- de levendige samenleving is een losse samenleving, vooral in de stadswijken met woningen, winkels en bedrijven door elkaar, drukte op straat en veel verschillende soorten mensen die hoofdzakelijk langs elkaar heen leven.
- de ongedwongen samenleving waar veel mensen met verschillende achtergronden wonen, waar mensen meer contact hebben met elkaar, jong oud, verschillende culturen, je loopt de deur bij elkaar niet plat.
- de gezellige samenleving waar de contacten iets steviger zijn, er wordt vaker bij elkaar koffie gedronken je weet veel van elkaar, het lijkt wel een dorp (in de stad).
- de huiselijke samenleving waar ook veel contacten zijn maar dan vooral in de eigen familie of kennissenkring, je bent betrokken en zorgt voor elkaar als het nodig is.
- de gesloten samenleving speelt zich hoofdzakelijk af binnen de woning of het appartementencomplex. Daar ken je de mensen en de buurt doet er minder toe mensen zijn meer op zichzelf gericht, leven terug getrokken, anoniem.
- de exclusieve samenleving waar individualisten naast elkaar leven, waar de eigen woning belangrijkste is en de buurt er nauwelijks toe doet.

Opdrachtgever: AG Stadsplanning, Stad Antwerpen

Productie: o2 en Kars Advies

Procesbegeleiding: Luk Janssen, Katlijn Declerq, Martin Jansen en Hans Kars

Grafische vormgeving: Studio Geert Gratama

Tekenaars: Geert Gratama en Luuk Poorthuis

Fotografie: Daan Kars, Martin Jansen, Luk Janssen en Hans Kars

Antwerpen/Utrecht, april 2012

**Terlinckstraat 64
2600 Berchem-Antwerpen
T +32 (0)3 345 81 58
F +32 (0)3 345 81 66
M +32 (0)476 56 19 44
luk.jansen@o2consult.be
www.o2consult.be**

**Kars Advies
Erasmuslaan 1b
3584 AZ Utrecht
+31 (0)30 212 98 47
hanskars@karsadvies.nl
www.karsadvies.nl**

